

บทเรียนจากหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย:
กลไกการเปลี่ยนผ่านบทบาทนักบริการวิชาการสู่การร่วมสร้างสรรค์
ชุมชนตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย*

LESSONS FROM THE AREA-BASED ACADEMIC SERVICE DEVELOPER PROGRAM AT
CHIANG RAI RAJABHAT UNIVERSITY: TRANSFORMING ACADEMIC ROLES TOWARDS
COMMUNITY CO-CREATION IN BAN DU SUB-DISTRICT, MUEANG DISTRICT,
CHIANG RAI PROVINCE

จามรี พระสุนิต*, กฤติณา นิวัฒน์, นารีรัตน์ เมืองสุวรรณ, จงกลพรรณ ศรีคำ, ธันวา เอี่ยมงาม, เพ็ญพรรณ โกมลิมศรี,
สุภินันท์ สุธนาธิชาพงษ์, จันทรวรรณ พอนาแสนธง, ภูบดีรินทร์ รำไพ

Jamaree Prasunin*, Krittina Niwarat, Naleerat Mueangsuwan, Jongkonphan Srikham, Tanwa lam-ngam, Phenphan Komonmit,
Suphinan Suthanathichapong, Janthrawan Phonasaenthong, Phubadin Rumphai

สำนักยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เชียงราย ประเทศไทย

Strategic Office of Local Development and Academic Service, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai, Thailand

*Corresponding author E-mail: jamaree.pra@cr.ru.ac.th

*Tel: 088-519-5290

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเชิงพื้นที่ของคณาจารย์และบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และ 2) ประเมินผลสัมฤทธิ์เชิงพฤติกรรมในการประยุกต์ใช้ทักษะผ่านพื้นที่ทดลอง นำร่องตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 60 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย การประเมินสมรรถนะด้านการจัดการเชิงพื้นที่ของผู้เข้าร่วมอบรมด้วยเกณฑ์รูปรีค ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์พื้นที่และทุนทางสังคม 2) การบูรณาการความร่วมมือ 3) การออกแบบนวัตกรรมและการเขียนโครงร่างดำเนินการ และ 4) การตระหนักรู้ถึงผลกระทบเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการประเมินความพึงพอใจจากหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ (ABM) ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจภาพรวมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.53 - 4.63) โดยเฉพาะด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในมิติของสมรรถนะ ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่สามารถยกระดับทักษะจากระดับพื้นฐานสู่ระดับประยุกต์ใช้ได้ เกิดการเปลี่ยนผ่านบทบาทจากผู้บรรยายสู่กระบวนการที่สามารถใช้เครื่องมือสำรวจชุมชนและการฟังเชิงลึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสังเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชนในรูปแบบของการร่วมสร้างผลลัพธ์ที่สำคัญ ได้แก่ การเกิดร่างข้อเสนอโครงการที่บูรณาการความร่วมมือเครือข่ายในเครือข่ายภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน ประชาสังคม และเครือข่ายการสนับสนุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ และแหล่งทุนระดับชาติ ตลอดจนเกิดการสะท้อนคิด ที่นำไปสู่แนวทางการพัฒนานวัตกรรมชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ความสำเร็จของการยกระดับนักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ สามารถเป็นกลไกสำคัญ ในการพลิกโฉมสถาบันอุดมศึกษา ให้สามารถออกแบบการบริการวิชาการที่สร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการเชิงพื้นที่, นวัตกรรมสังคม, การวิจัยเชิงปฏิบัติการ, เครือข่าย 5 ประสาน

Abstract

The article aimed to 1) Develop the area-based management competencies of faculty members and personnel at Chiang Rai Rajabhat University and 2) To evaluate the behavioral achievement in applying these skills through a pilot project in Ban Du Subdistrict, Mueang District, Chiang Rai Province. An action research methodology conducted among a total of 60 key informants. The research instruments comprised rubrics assessment for evaluating the participants' area-based management competencies across four key domains: 1) Area and social capital analysis, 2) Collaborative integration, 3) Innovation design and project proposal writing, and 4) Awareness of Sustainable Development Goals (SDGs) targets. Additionally, a satisfaction survey regarding the Area-Based Management (ABM) Academic Service Practitioner Development Course was administered. The research findings revealed that overall participant satisfaction was at the highest level (mean = 4.53 - 4.63), with particularly high satisfaction in the domain of knowledge sharing. Regarding competency enhancement, the majority of participants successfully elevated their skills from the basic level to the application level. A significant role transition was observed from lecturer to facilitator, capable of effectively utilizing community survey tools and active listening to synthesize problems collaboratively with the community. This co-creation yielded key outputs, including draft project proposals that integrated multi-sectoral collaboration-encompassing the public, academic, private, civil society, and environmental management support sectors to drive the foundational economy in alignment with the SDGs, local needs, and national funding sources. Furthermore, reflective practices led to actionable guidelines for participatory community innovation development aimed at boosting the foundational economy. The successful capacity-building of area-based academic service practitioners serves as a crucial mechanism in transforming higher education institutions, enabling them to design academic services that generate tangible and sustainable economic and social impacts.

Keywords: Area-Based Management, Social Innovation, Action Research, Quintuple Helix Model

บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะ “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” มีพันธกิจสำคัญตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ในการสร้างองค์ความรู้และบูรณาการศาสตร์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน (ราชกิจจานุเบกษา, 2547) ทิศทางการอุดมศึกษาไทยในปัจจุบันได้มุ่งเน้นการพลิกโฉมสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มมหาวิทยาลัยพัฒนาท้องถิ่นและฐานรากที่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นเพียงผู้ให้บริการทางวิชาการไปสู่การเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ในการร่วมแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่กับภาคีเครือข่าย (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564) การดำเนินงานด้านบริการวิชาการที่ผ่านมา ปรากฏผลการดำเนินโครงการในลักษณะกิจกรรมระยะสั้น มีการบูรณาการข้ามศาสตร์น้อย และขาดกระบวนการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าทางสังคมอย่างเป็นระบบ และที่สำคัญ คือ ผลลัพธ์จากการบริการวิชาการไม่สามารถนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืนตามเป้าหมาย (หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่, 2565) การพัฒนาขีดความสามารถ (Capacity Building) ของบุคลากรสายวิชาการให้มีทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชนจึงถือเป็นวาระสำคัญ จึงเกิดแนวคิดในการออกแบบโครงการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ขึ้น เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนมนุษย์ของมหาวิทยาลัย โดยใช้วิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในการดำเนินงานครั้งนี้จึงนำเอาวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้นำร่องในรูปแบบพื้นที่ทดลองในพื้นที่จังหวัดเชียงราย เพื่อใช้ประโยชน์จากความยืดหยุ่นเชิงพื้นที่ในการพัฒนานักวิชาการให้ก้าวข้ามข้อจำกัดเดิมของการบริการวิชาการ และเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นนักพัฒนาพื้นที่เชิงรุก (Active Change Agents) ที่สามารถถอดรหัสทุนทางสังคม ผสานเทคนิคด้านการพัฒนาท้องถิ่น และสร้างนวัตกรรมชุมชนที่ตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเป็นกลไกการขับเคลื่อนงานบริการวิชาการเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ (University Social Engagement) รวมถึงให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์โจทย์และศักยภาพของพื้นที่ และการมีส่วนร่วม (Co-Creation) บริหารจัดการปัญหาตามความต้องการจริงของท้องถิ่น (สำนักยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ, 2568) บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอต้นแบบเชิงประจักษ์ในการยกระดับงานบริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญทางชายแดนภาคเหนือตอนบน มีพรมแดนเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีพลวัตสูงทั้งในมิติของการค้าชายแดน ความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ และความอุดมสมบูรณ์ของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนสอดคล้องกับผลการศึกษาในปัจจุบันที่ให้ความสำคัญในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เพื่อการขับเคลื่อนงานพัฒนา (อัชรี กุลบุตร และคณะ, 2567) ซึ่งพื้นที่จังหวัดเชียงรายยังคงเผชิญกับความท้าทายเชิงซ้อนในหลายมิติ อาทิ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบาง (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2565) ภายใต้วิสัยทัศน์ที่มุ่งสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การขับเคลื่อนภารกิจของมหาวิทยาลัยจึงต้องอาศัยนวัตกรรมการพัฒนาสังคมที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะตัว (Context-specific) จึงเกิดการพัฒนาคอร์สหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ขึ้น

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพลิกโฉมบทบาทบุคลากรสายวิชาการและบุคลากรสายสนับสนุนด้านการพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ จากผู้จัดกิจกรรมบริการวิชาการระยะสั้น สู่การเป็นนักพัฒนาพื้นที่เชิงรุก ด้วยการบูรณาการวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ร่วมกับการจัดการศึกษาแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ โดยกำหนดให้พื้นที่ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ทดลองนวัตกรรม (Sandbox) เพื่อเป็นพื้นที่ในการพัฒนานักวิชาการเป็นนักขับเคลื่อนพื้นที่ สร้างนวัตกรรมชุมชนสู่ความยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของพื้นที่ บรรลุการพัฒนาผู้บริหารจัดการงานพัฒนาและบริการวิชาการเชิงพื้นที่ (Area-based Management: ABM) อย่างเป็นรูปธรรม (สำนักยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ, 2568) การวัดผลความสำเร็จครอบคลุม 2 มิติ ได้แก่ มิติความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ และมิติการประเมินสมรรถนะเชิงพฤติกรรมระหว่างการลงพื้นที่จริงด้วยเกณฑ์รูบริก (Scoring Rubric) รวมถึงแผนการต่อยอดพื้นที่การพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายอย่างตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นในปีต่อไป ซึ่งกระบวนการนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังสร้างต้นแบบกลไกการทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาสังคมวัฒนธรรม การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดเชียงรายอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและยกระดับสมรรถนะด้านการจัดการเชิงพื้นที่ (Area-Based Management: ABM) ของคณาจารย์และบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
2. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์เชิงพฤติกรรมในการประยุกต์ใช้ทักษะของผู้เข้าร่วมโครงการ ผ่านการลงพื้นที่ปฏิบัติการจริงเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่นาร่อง (Sandbox) ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งเน้นการพัฒนาทฤษฎีและสมรรถนะของบุคลากร โดยบูรณาการการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ (Action-Learning) มีขั้นตอนและรายละเอียด ดังนี้

1. **รูปแบบการวิจัย** ประยุกต์ใช้วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis & McTaggart ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง (Spiral of Action Research) ได้แก่ การวางแผน (Plan) การออกแบบหลักสูตรพัฒนานักบริหารวิชาการเชิงพื้นที่ (ABM) ร่วมกับโจทย์จริงพื้นที่ตำบลบ้านดู่ การปฏิบัติ (Act) การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและการนำผู้เข้าร่วมลงพื้นที่ Sandbox ตำบลบ้านดู่ เพื่อวิเคราะห์ทุนทางสังคมและปัญหา การสังเกต (Observe) การติดตามกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน การเจรจาต่อรอง และการจัดทำข้อเสนอโครงการ (Proposal) และการสะท้อนคิด (Reflect) ถอดบทเรียน (After Action Review: AAR) เพื่อประเมินสมรรถนะและปรับปรุงกระบวนการทำงานเชิงพื้นที่
2. **พื้นที่ปฏิบัติการและกลุ่มเป้าหมายการวิจัย** ดำเนินงานในพื้นที่ปฏิบัติการตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ทดลอง (Sandbox) เนื่องจากมีบริบทของความหลากหลาย และมีโจทย์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ชัดเจน

ประชากร ได้แก่ บุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ทุกสายงานทั้งด้านวิชาการ และสายสนับสนุน อาจารย์ และบุคลากรมีจำนวนรวม 1,081 คน คณะผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ โดยเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานบริการวิชาการของหน่วยงานระดับคณะ สำนักวิชา และหน่วยงานสนับสนุนในมหาวิทยาลัย จำนวน 19 หน่วยงาน และประชาสัมพันธ์การส่งรายชื่อเพื่อเข้าร่วมโครงการอบรมหลักสูตรการจัดการเชิงพื้นที่ (Area-Based Management: ABM) โดย กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้ที่เข้าร่วมโครงการอบรมหลักสูตรการจัดการเชิงพื้นที่ (สำนักยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ, 2568) จำนวน 60 คน โดยระบุความเชี่ยวชาญ ตามศาสตร์และประสบการณ์ทำงาน ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ สุขภาพ และการร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

3. เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้การประเมินครอบคลุมทั้งมิติความพึงพอใจและผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ เครื่องมือที่ใช้แบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 การประเมินระดับปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Level) คณะผู้วิจัย ใช้เครื่องมือแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมอบรมหลักสูตร ABM (มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) ครอบคลุม ด้านเนื้อหา ด้านวิทยากร และด้านการนำไปใช้ประโยชน์

ส่วนที่ 2 การประเมินระดับพฤติกรรมและผลลัพธ์ (Behavior & Results Level) คณะผู้วิจัย ใช้เครื่องมือ แบบประเมินสมรรถนะการต่อยอดทักษะในพื้นที่ Sandbox ตำบลบ้านดู่ (Performance Rubric) ซึ่งออกแบบสำหรับบริบทพื้นที่ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมืองเชียงราย ซึ่งมีความโดดเด่นทั้งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทุนวัฒนธรรม และภูมินิเวศ ได้ดำเนินการพัฒนาเกณฑ์การประเมินสมรรถนะนักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ (Area-Based Facilitator Competency Rubric) แบ่งเป็น 4 ระดับ เพื่อใช้วัดผลพฤติกรรมระหว่างการลงพื้นที่จริง ได้แก่ ระดับ 1 ต้องปรับปรุง (Beginning) ระดับ 2 ระดับพื้นฐาน (Developing) ระดับ 3 การประยุกต์ใช้ได้ (Proficient) และ ระดับ 4 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Exemplary)

โดยประกอบไปด้วยประเด็นการประเมินสมรรถนะนักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ดังนี้

3.1 สมรรถนะด้านการวิเคราะห์พื้นที่และทุนทางสังคม เกณฑ์การประเมินสมรรถนะ ประกอบไปด้วย ระดับ 1 ต้องปรับปรุง หมายถึง มีคุณสมบัติการวิเคราะห์พื้นที่และทุนทางสังคมโดยด่วนสรุปปัญหาของพื้นที่โดยใช้มุมมองส่วนตัว ขาดการสำรวจข้อมูลจริง ระดับ 2 ระดับพื้นฐาน หมายถึง มีคุณสมบัติการวิเคราะห์พื้นที่และทุนทางสังคมโดย ระดับ 3 การประยุกต์ใช้ได้ หมายถึง มีคุณสมบัติการวิเคราะห์พื้นที่และทุนทางสังคมโดย และ ระดับ 4 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง มีคุณสมบัติการวิเคราะห์พื้นที่และทุนทางสังคมโดยสามารถถอดรหัสทุนทางสังคมและรากเหง้าปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง เชื่อมโยงบริบทพหุวัฒนธรรมได้

3.2 สมรรถนะการบูรณาการความร่วมมือ เกณฑ์การประเมินสมรรถนะ ประกอบไปด้วย ระดับ 1 ต้องปรับปรุง หมายถึง มีคุณสมบัติการบูรณาการความร่วมมือ โดยขาดทักษะการฟัง มีพฤติกรรม หรือการดำเนินการที่ยึดยึดติดกรอบความคิดของตนเองให้กับชุมชน ระดับ 2 ระดับพื้นฐาน หมายถึง มีการสื่อสารทางเดียวเป็นส่วนใหญ่ มองชุมชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ระดับ 3 การประยุกต์ใช้ได้ หมายถึง มีการสื่อสารเชิงบวก สร้างความไว้วางใจได้ดี แต่ยังเป็นผู้ขึ้นนำกระบวนการหลัก และระดับ 4 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง มีการบูรณาการความร่วมมือ ด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) กระตุ้นให้ชุมชนร่วมเป็นผู้นำความคิด

3.3 สมรรถนะการออกแบบนวัตกรรมและการเขียนโครงร่าง เกณฑ์การประเมินสมรรถนะ ประกอบไปด้วย ระดับ 1 ต้องปรับปรุง หมายถึง มีการออกแบบนวัตกรรมและเสนอโครงการที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชน ระดับ 2 ระดับพื้นฐาน หมายถึง มีการออกแบบนวัตกรรมและการเขียนโครงร่างโดยเสนอโครงการแบบสำเร็จรูปที่อาจไม่พอดีกับบริบทความท้าทายของบ้านดู่ ระดับ 3 การประยุกต์ใช้ได้ หมายถึง มีการออกแบบนวัตกรรมและการเขียนโครงร่างโครงการที่สอดคล้องกับข้อมูลชุมชน มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง และ ระดับ 4 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง มีการออกแบบนวัตกรรมและการเขียนโครงร่างในรูปแบบและลักษณะของการร่วมสร้าง (Co-create) ข้อเสนอที่แก้ปัญหาได้จริง และตอบโจทย์แหล่งทุนระดับ ประเทศ

3.4 การตระหนักรู้ถึงผลกระทบและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เกณฑ์การประเมินสมรรถนะ ประกอบไปด้วย ระดับ 1 ต้องปรับปรุง หมายถึง ไม่มีการวางแผนหรือคำนึงถึงความยั่งยืนหลังจากจบโครงการ ระดับ 2 ระดับพื้นฐาน หมายถึง มีการตระหนักรู้ถึงผลกระทบและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยสามารถระบุได้เพียงผลผลิตจากการจัดกิจกรรม ขาดการมองผลกระทบระยะยาว ระดับ 3 การประยุกต์ใช้ได้ หมายถึง มีการตระหนักรู้ถึงผลกระทบและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถระบุผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการได้ สอดคล้องกับหลักการพัฒนาท้องถิ่น และ ระดับ 4 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง มีการตระหนักรู้ถึงผลกระทบและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถสะท้อนการเชื่อมโยงผลลัพธ์โครงการกับเป้าหมาย SDGs ได้ชัดเจน และมีตัวชี้วัดผลกระทบทางสังคมที่วัดได้จริง

ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ระหว่างกระบวนการฝึกอบรมและการลงพื้นที่ รวมถึงการประเมินคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (Proposal) หรือนวัตกรรมชุมชนที่ผู้เข้าร่วมอบรมพัฒนาร่วมกับชุมชนตำบลบ้านดู่ ร่วมกับการทำ AAR (After Action Review) ในช่วงท้ายของแต่ละวันที่มีการลงพื้นที่ เพื่อให้อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่เข้าอบรมได้สะท้อนคิดว่าตนเองอยู่ในระดับใด และจะปรับปรุงพฤติกรรมการทำงานในวันถัดไปอย่างไร

ทั้งนี้ ได้ดำเนินงานภายใต้ความตระหนักรู้และยึดมั่นในมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่ ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกมิติ จึงเป็นการเข้าไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนด้วยความโปร่งใส ปกป้องสิทธิส่วนบุคคล และรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลอย่างรัดกุม เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และคณะผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกภาพตัวแทนประชาชน ผู้นำชุมชน รวมทั้งคณาจารย์และบุคลากรนักรับการจัดการงานบริการวิชาการเชิงพื้นที่ (ABM) ในขั้นตอนการอบรมหลักสูตรการจัดการเชิงพื้นที่ (Area-Based Management: ABM) สำหรับการรายงานผลการดำเนินงาน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรม ABM โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) วิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ การสังเกตพฤติกรรม และการสะท้อนคิด (AAR) ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออธิบายพลวัตการเปลี่ยนแปลงทักษะของผู้เข้าร่วมอบรม และผลกระทบเบื้องต้นที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลบ้านดู่

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในโครงการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย ดำเนินการโดยสำนักยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ ได้ดำเนินการตามวงจรการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง (Action-Learning) โดยมีผลการดำเนินงานแบ่งตามระยะกิจกรรม ดังนี้

1. ผลลัพธ์จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM

การยกระดับสมรรถนะ (Capacity Building) คณาจารย์และบุคลากรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการปรับฐานคิด (Mindset) จากการบริการวิชาการแบบจัดกิจกรรมทางเดียว สู่การวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) และการออกแบบกรอบตรรกะ (Logical Framework) เพื่อตอบโจทย์แหล่งทุนระดับพื้นที่ อาทิ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) หรือยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงราย ตลอดจนกองทุนสนับสนุนการวิจัย และการพัฒนา งบประมาณบริการวิชาการและพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

ภาพที่ 1 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM

ผลการประเมินความพึงพอใจ ผู้เข้าร่วมโครงการมีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในประเด็นความสามารถของวิทยากร และการได้รับเครื่องมือที่สามารถนำไปปรับใช้ในการเขียนข้อเสนอโครงการได้จริง

ตารางที่ 1 ผลการประเมินภาพรวมความพึงพอใจการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM

ความพึงพอใจการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM	ค่าเฉลี่ย (เต็ม 5)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
มิติอรรถประโยชน์			
ด้านเนื้อหาหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่	4.42	0.74	มาก
ด้านวิทยากรและทีม	4.55	0.70	มากที่สุด
ด้านเทคนิคกระบวนการ	4.35	0.65	มาก
ด้านการสังเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม	4.42	0.63	มาก

ตารางที่ 1 ผลการประเมินภาพรวมความพึงพอใจการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM (ต่อ)

ความพึงพอใจการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM	ค่าเฉลี่ย (เต็ม 5)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
มิติบริหารจัดการ			
ด้านสถานที่ดำเนินการจัดกิจกรรมฝึกอบรม	4.35	0.54	มาก
ด้านเทคโนโลยี อุปกรณ์ และสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้	4.32	0.69	มาก
ด้านการอำนวยความสะดวก	4.45	0.70	มาก
ด้านความเหมาะสมของระยะเวลา	4.35	0.70	มาก

จากตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการต่อการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ (ABM) พบว่า ในภาพรวมผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ ในมิติอรรถประโยชน์ พบว่า ประเด็นที่มีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวิทยากรและทีม (ค่าเฉลี่ย = 4.55, S.D. = 0.70) ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด มิติบริหารจัดการ พบว่า ประเด็นที่มีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการอำนวยความสะดวก (ค่าเฉลี่ย = 4.45, S.D. = 0.70) รองลงมา คือ ด้านสถานที่ดำเนินการจัดกิจกรรมฝึกอบรม และด้านความเหมาะสมของระยะเวลา ซึ่งมีระดับความพึงพอใจเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย = 4.35) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในระยนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเชี่ยวชาญของทีมวิทยากรและกระบวนการ (Facilitator) เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างความพึงพอใจและกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการในช่วงการปรับฐานคิด (Mindset) ก่อนลงพื้นที่จริง

คณะผู้วิจัย ตั้งข้อสังเกตผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ผลการประเมินในทุกประเด็นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด (4.32 - 4.55) และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่อนข้างต่ำ (0.54 - 0.74) ซึ่ง S.D. ที่ต่ำกว่า 1.00 บ่งชี้ว่า ผู้เข้าร่วมอบรมมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน จุดแข็งที่สุดของหลักสูตรนี้ คือ ด้านวิทยากรและทีม ซึ่งได้คะแนนสูงสุด (4.55 ระดับมากที่สุด) สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการ (Facilitator) หรือทีมงานมีศักยภาพสูงมากในการถ่ายทอดความรู้และดึงการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับหัวใจสำคัญของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่วิทยากรต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง (Mentor) ที่ดี ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า มิติอรรถประโยชน์พบว่า เนื้อหาหลักสูตรและการสังเคราะห์ปัญหาได้คะแนนสูงเท่ากัน (4.42) แสดงว่าผู้เข้าร่วมมองว่าเนื้อหา ABM ที่นำมาใช้นั้นตอบโจทย์ และสามารถนำไปวิเคราะห์ปัญหาชุมชนได้จริง รวมถึงในมิติบริหารจัดการ พบว่า ด้านการอำนวยความสะดวกได้คะแนนสูงสุดในกลุ่มนี้ (4.45) ตามมาด้วยด้านสถานที่ (4.35) ซึ่งได้ค่า S.D. ต่ำสุดเพียง 0.54 สามารถอธิบายได้ว่า ผู้เข้าร่วมเกือบทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าสถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสมมาก

ตารางที่ 2 ผลการประเมินภาพรวมความพึงพอใจการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM ปฏิบัติการภาคสนาม

ความพึงพอใจในระยะปฏิบัติการภาคสนาม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
มิติอรรถประโยชน์			
ด้านเนื้อหาหลักสูตรการปฏิบัติการภาคสนาม	4.51	0.63	มากที่สุด
ด้านความเชี่ยวชาญวิทยากรชุมชน	4.35	0.71	มาก

ตารางที่ 2 ผลการประเมินภาพรวมความพึงพอใจการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM ปฏิบัติการภาคสนาม (ต่อ)

ความพึงพอใจในระยะปฏิบัติการภาคสนาม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
ด้านเทคนิคกระบวนการ	4.45	0.84	มาก
ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตอบคำถาม	4.53	0.84	มากที่สุด
มิติบริหารจัดการ			
ด้านสถานที่ดำเนินการจัดกิจกรรมฝึกอบรม	4.57	0.71	มากที่สุด
ด้านเทคโนโลยี อุปกรณ์ และสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้	4.53	0.60	มากที่สุด
ด้านการอำนวยความสะดวก	4.63	0.62	มากที่สุด
ด้านความเหมาะสมของระยะเวลา	4.59	0.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความพึงพอใจในระยะการปฏิบัติการภาคสนาม (Fieldwork) พบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างชัดเจน โดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณา รายข้อ ในมิติอรรถประโยชน์ พบว่า ประเด็นที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุด คือ ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตอบคำถาม (ค่าเฉลี่ย = 4.53, S.D. = 0.84) รองลงมา คือ ด้านเนื้อหาหลักสูตรการปฏิบัติการภาคสนาม (ค่าเฉลี่ย = 4.51, S.D. = 0.63) ส่วนใน มิติบริหารจัดการ พบว่า ทุกประเด็นมีคะแนนเฉลี่ยในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่มีระดับ ความพึงพอใจสูงสุดอันดับหนึ่ง คือ ด้านการอำนวยความสะดวก (ค่าเฉลี่ย = 4.63, S.D. = 0.62) รองลงมา คือ ด้าน ความเหมาะสมของระยะเวลา (ค่าเฉลี่ย = 4.59, S.D. = 0.54) และด้านสถานที่ดำเนินการจัดกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย = 4.57, S.D. = 0.71) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาภาพรวมจากทั้งสองระยะชี้ให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action-Learning) ในพื้นที่นาร่อง (Sandbox) ส่งผลให้คณาจารย์เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การบริหารจัดการพื้นที่และการอำนวยความสะดวกที่มีประสิทธิภาพ ยังเป็นปัจจัยหนุนเสริมที่ทำให้การลงพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างสมบูรณ์ โดยสามารถสรุปได้ใน 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.1 คะแนนความพึงพอใจพุ่งสูงขึ้นในระยะภาคสนาม พบว่า คะแนนในตารางที่ 2 อยู่ในระดับ มากที่สุด ถึง 6 จาก 8 รายการ ต่างจากตารางที่ 1 ที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก สิ่งนี้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ (Empirical Evidence) ที่ยืนยันว่า การเรียนรู้แบบ Action-Learning หรือการลงพื้นที่ Sandbox ตอบโจทย์ นักวิชาการ (ทั้งคณาจารย์และบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย) มากกว่าการนั่งอบรมเชิงปฏิบัติการในห้อง

1.2 การบริหารจัดการ คือ หัวใจของการลงพื้นที่ ในมิติบริหารจัดการ คะแนน 4.50 ทุกข้อ โดยเฉพาะด้านการอำนวยความสะดวก ได้คะแนนสูงสุดของโครงการ (4.63) และความเหมาะสมของเวลา (4.59) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ทีมบริหารจัดการโครงการเตรียมตัวประสานงานกับพื้นที่เป้าหมายตำบลบ้านดู่ได้อย่างยอดเยี่ยม ทำให้นักบริหารงานบริการวิชาการเชิงพื้นที่สามารถโฟกัสกับการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ชุมชนได้เต็มที่โดยไม่ต้อง กังวลเรื่องระบบจัดการ

1.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ หัวใจของอรรถประโยชน์ ในมิติอรรถประโยชน์ ข้อที่ได้คะแนนสูงสุด คือ ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตอบคำถาม (4.53) แสดงให้เห็นว่าระหว่างการลงทุนที่ ผู้เข้าร่วมไม่ได้แค่ไปดูงาน แต่เกิดกระบวนการวิพากษ์ ถกเถียง และแลกเปลี่ยนมุมมองข้ามศาสตร์ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการสร้างนักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM

2. ผลสัมฤทธิ์จากการลงพื้นที่ปฏิบัติการร่วม ณ พื้นที่นำร่อง ตำบลบ้านคู้ อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย ตำบลบ้านคู้ ถูกใช้เป็นพื้นที่ Sandbox ทดลอง เนื่องจากเป็นพื้นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่มีพลวัตสูง (กิ่งเมือง กิ่งชนบท) มีทั้งประเด็นเศรษฐกิจชุมชนและชุมชนรอบรั้วมหาวิทยาลัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์เชิงพฤติกรรมในการประยุกต์ใช้ ทักษะของผู้เข้าร่วมโครงการ ผ่านการลงพื้นที่ปฏิบัติการจริงเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ นำร่องตำบลบ้านคู้ สามารถนำเสนอได้ดังนี้

ตารางที่ 3 สรุปผลการประเมินสมรรถนะ

ด้านสมรรถนะ/ ประเด็นการประเมิน	ระดับก่อนพัฒนา ระดับ 2 (พื้นฐาน)	ระดับหลังพัฒนา ระดับ 3 (ประยุกต์ใช้)	พฤติกรรม/ ผลลัพธ์ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลง
สมรรถนะด้านการวิเคราะห์พื้นที่ และทุนทางสังคม	48 (80.00%)	52 (86.67%)	ฟัง Pain points แท้จริงโดยปราศจากอคติ ด้วยเครื่องมือเปลี่ยนจากการคิดแทน (Top-down) สู่การร่วมสร้างสรรค์ (Co-creation)
สมรรถนะการบูรณาการ ความร่วมมือ	45 (75.00%)	55 (91.67%)	ก้าวข้ามการมองปัญหาแบบแยกส่วน (Silo) และบูรณาการข้ามศาสตร์
สมรรถนะการออกแบบนวัตกรรม และการเขียนโครงร่าง	50 (83.33%)	51 (85.00%)	เครือข่ายความร่วมมือในการขับเคลื่อนต่อเนื่อง การพัฒนาข้อเสนอโครงการและนวัตกรรม
การตระหนักถึงผลกระทบและ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs)	42 (70.00%)	56 (93.33%)	การต่อยอดสู่การพัฒนาข้อเสนอโครงการ ที่เกี่ยวกับการขับเคลื่อน SDGs

เกณฑ์การแปลผลระดับสมรรถนะ (Rubric Level)

ระดับ 1 (เริ่มต้น-Novice) มีความรู้เชิงทฤษฎี แต่ยังไม่สามารถลงมือปฏิบัติในพื้นที่จริงได้

ระดับ 2 (พื้นฐาน-Basic) นำเครื่องมือไปใช้ได้ตามขั้นตอนเดิม แต่ยังยึดติดกรอบวิชาการและมองปัญหาแยกส่วน

ระดับ 3 (ประยุกต์ใช้ได้-Proficient) ปรับใช้เครื่องมือยืดหยุ่นตามบริบท ฟังเชิงลึก และร่วมแก้ปัญหากับชุมชนได้จริง

ระดับ 4 (เชี่ยวชาญ/ผู้นำการเปลี่ยนแปลง-Advanced) ถอดบทเรียน ขับเคลื่อนนโยบาย และขยายนวัตกรรมชุมชนสู่ความยั่งยืนได้

จากผลการประเมินสมรรถนะของผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 60 คน ผ่านเกณฑ์การประเมินตามสภาพจริง ด้วยรูปrik พบว่า ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีพัฒนาการก้าวข้ามจากระดับที่ 2 (ระดับพื้นฐาน) ขึ้นสู่ระดับที่ 3 ระดับ ประยุกต์ใช้ได้ ในทุกด้านอย่างชัดเจน โดยสมรรถนะด้านการตระหนักถึงผลกระทบและเป้าหมายการพัฒนา อย่างยั่งยืน (SDGs) มีผู้ผ่านเกณฑ์ระดับที่ 3 สูงสุด คิดเป็นร้อยละ 93.33 (56 คน) รองลงมา คือ ด้านสมรรถนะ การบูรณาการความร่วมมือ คิดเป็นร้อยละ 91.67 (55 คน) ด้านสมรรถนะด้านการวิเคราะห์พื้นที่และทุนทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 86.67 (52 คน) และด้านสมรรถนะการออกแบบนวัตกรรมและการเขียนโครงร่างคิดเป็นร้อยละ 85.00 (51 คน) ตามลำดับ

สามารถจัดหมวดหมู่และสรุปผลสัมฤทธิ์เชิงพฤติกรรมในการประยุกต์ใช้ทักษะของผู้เข้าร่วมโครงการผ่านการลงพื้นที่ปฏิบัติการจริงเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่นาร่อง ดังนี้

2.1 ด้านการประยุกต์ใช้เครื่องมือ พบว่า ผู้เข้าร่วมได้ทดลองใช้เครื่องมือสำรวจชุมชน (Community Mapping) และเทคนิคการฟังเชิงลึก (Deep Listening) ร่วมกับผู้นำชุมชนและกลุ่มอาชีพในตำบลบ้านดู่ ตลอดจนต้นไม้ของชุมชน เพื่อสังเคราะห์ประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขด้วยโครงการพัฒนาร่วมกับผู้นำ ตัวแทนชุมชน การจัดทำแผนที่ชุมชนร่วมกับชุมชนตำบลบ้านดู่ในครั้งนี้ จึงไม่ใช่เพียงการวาดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ แต่คือ การทำแผนที่ทุนทางสังคม (Social Capital Mapping) เพื่อค้นหาจุดแข็งและโอกาสที่ซ่อนอยู่ เช่น การเชื่อมโยงเส้นทางเศรษฐกิจระหว่างตลาดชุมชนกับกลุ่มนักศึกษา หรือการระบุพื้นที่ที่มีปราชญ์ชาวบ้านอาศัยอยู่

สำหรับเทคนิคการฟังเชิงลึก (Deep Listening) ผู้เข้าร่วมได้ลดช่องว่างแห่งอำนาจ (Power Distance) ระหว่างนักวิชาการกับชาวบ้าน เปิดใจรับฟังปัญหาความเดือดร้อนที่แท้จริง (Pain points) ของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ โดยปราศจากอคติหรือการด่วนสรุปจากทฤษฎีในตำรา

การใช้เครื่องมือต้นไม้ชุมชน/ต้นไม้ปัญหา (Problem/Objective Tree) เป็นการสังเคราะห์ปัญหาร่วมกับผู้นำและตัวแทนชุมชน โดยช่วยกันวิเคราะห์ตั้งแต่ “รากเหง้า” ของปัญหา (Root causes) ไปจนถึง “ผลกระทบ” (Impacts) ที่เกิดขึ้น กระบวนการนี้ทำให้ข้อเสนอโครงการที่เกิดขึ้นตามมา ไม่ใช่โครงการที่เกิดจากการคิดแทนโดยนักวิชาการ (Top-down) แต่เป็นโครงการพัฒนานวัตกรรมที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน (Co-creation)

2.2 ด้านการประเมินด้วยรูบริก (Rubric Assessment) จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่สามารถยับยั้งสมรรถนะจาก “ระดับที่ 2 (ระดับพื้นฐาน)” ขึ้นสู่ “ระดับที่ 3 (ประยุกต์ใช้ได้)” โดยสามารถระบุปัญหาหลัก เชื่อมโยงบริบทของพื้นที่ และเริ่มสื่อสารเพื่อสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้านได้ดีขึ้น

การเชื่อมโยงบริบทพื้นที่ (Contextualization) ผู้เข้าร่วมก้าวข้ามการมองปัญหาแบบแยกส่วน (Silo) สามารถระบุความเชื่อมโยงได้ว่า ปัญหาของกลุ่มอาชีพหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่ออีกกลุ่มหนึ่งในตำบลบ้านดู่ และสามารถนำความรู้ข้ามศาสตร์มาวิเคราะห์หาทางออกได้

การสร้างควมไว้วางใจ (Trust & Rapport Building) พฤติกรรมที่เด่นชัดที่สุด คือ ผู้เข้าร่วมมีทักษะในการสื่อสารด้วยภาษาที่เข้าถึงง่าย แสดงความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และให้เกียรติภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้แกนนำชุมชนเกิดความไว้วางใจ กล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลเชิงลึก และพร้อมที่จะร่วมเป็นเครือข่ายในการขับเคลื่อนโครงการบริการวิชาการต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 2 การลงพื้นที่ปฏิบัติการร่วม

3. ผลการกระจายตัวลงพื้นที่ด้วยตนเองของผู้เข้าร่วมอบรม

หลังจากผ่านการลงพื้นที่ร่วมกัน ผู้เข้าร่วมได้กระจายตัวลงพื้นที่เป้าหมายของตนเองอย่างอิสระ เพื่อเจาะลึกประเด็นปัญหาเฉพาะด้าน ซึ่งสำนักยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ ดำเนินการกำกับติดตามร่วมกับคณะผู้วิจัย พบว่า มีผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการสำคัญ ในการสร้างเครือข่าย 5 ประสาน (Quintuple Helix) ซึ่งผู้เข้าร่วมสามารถระบุและเข้าถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (Stakeholders) ในพื้นที่ของตนเองได้อย่างแม่นยำขึ้น เช่น การทำงานร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการรายย่อย และมีผลสะท้อนในเวทีการถอดบทเรียนด้านการเปลี่ยนบทบาท (Role Transformation) คณาจารย์และบุคลากรสามารถแสดงบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) มากกว่าการเป็นผู้สอน โดยปล่อยให้ชุมชนเป็นผู้นำในการสะท้อนปัญหาและความต้องการของตนเองได้อย่างแท้จริง

4. ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ ข้อเสนอโครงการและการสะท้อนคิดนวัตกรรมชุมชน

ในระยะสุดท้าย ผู้เข้าร่วมโครงการได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ นำมาสู่ผลผลิต (Outputs) ที่สำคัญ ดังนี้

4.1 การพัฒนาข้อเสนอโครงการ (Proposal Development) เกิดร่างข้อเสนอโครงการบริการวิชาการเชิงพื้นที่ที่มุ่งเป้าขอรับทุนสนับสนุนภายนอก โดยตัวโครงการมีความแหลมคมขึ้น มุ่งเน้นไปที่การสร้างนวัตกรรม การพัฒนาสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่สอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs ทั้งเป้าหมายที่ 1 การมุ่งขจัดความยากจน สอดคล้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายที่ 10 ขับเคลื่อนการลดความเหลื่อมล้ำ และเป้าหมายที่ 11 การร่วมสร้างสรรค์เมืองยั่งยืน จากชุมชนฐานรากตำบลบ้านดู่

4.2 การสะท้อนคิดเพื่อพัฒนานวัตกรรม (AAR & Reflection) กระบวนการถอดบทเรียน (After Action Review) พบว่า ผู้เข้าร่วมเกิดความตระหนักรู้ว่านวัตกรรมชุมชน ไม่จำเป็นต้องเป็นเทคโนโลยีขั้นสูงเสมอไป แต่คือ การจัดการทุนทางสังคมที่มีอยู่ (เช่น ภูมิปัญญา ทรัพยากรท้องถิ่น) มาผนวกกับองค์ความรู้ข้ามศาสตร์ของมหาวิทยาลัย เพื่อแก้ปัญหาปากท้องและคุณภาพชีวิตของชุมชนได้อย่างตรงจุด

การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ บรรลุวัตถุประสงค์ในการยกระดับสมรรถนะคณาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการ (ABM) ผสานกับการลงพื้นที่นำร่อง (Sandbox) ณ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และการกระจายตัวลงพื้นที่จริงด้วยตนเอง ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะของผู้เข้าร่วมสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม (Behavioral Change) ด้วยการปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้บรรยาย มาเป็นกระบวนการ (Facilitator) ที่สามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือการสำรวจชุมชนและการฟังเชิงลึก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ สิ่งที่เกิดขึ้น คือ การพัฒนาข้อเสนอโครงการ (Proposal) ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนพื้นที่และแหล่งทุนระดับชาติ ตลอดจนเกิดการสะท้อนคิด (Reflection) ที่นำไปสู่แนวทางการพัฒนานวัตกรรมชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่าย เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Systemic Change) ในการทำหน้าที่บริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งสามารถอภิปรายข้อค้นพบที่สำคัญได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. พื้นที่ปฏิบัติการ (Sandbox) คือ กลไกสำคัญในการเปลี่ยนผ่านกรอบคิด จากการประเมินด้วยเกณฑ์รูปรีคพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถยกระดับสมรรถนะจากระดับพื้นฐาน สู่ระดับการประยุกต์ใช้ได้ ปรากฏการณ์นี้อภิปรายได้ว่า การใช้ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีพลวัตแบบกิ่งเมืองกิ่งชนบท ผู้เข้าร่วมต้องเผชิญกับบริบทปัญหาจริง ด้วยการเรียนรู้ในพื้นที่จริง กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) คณาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยต้องทลายไซโล (Silo) ทางวิชาการ และนำแนวคิดการมุ่งเน้นผลลัพธ์มาใช้ ซึ่งพิสูจน์แล้วว่าสมรรถนะการวิเคราะห์พื้นที่ที่เกิดจากการปฏิบัติจริงมากกว่าการอบรมแบบบรรยายอย่างเดียว โดยสอดคล้องกับผลการศึกษาทบทวนกรอบแนวคิดปัญหาการไม่ประสานงานกันและไซโลซินโดรม (Silo syndrome) ในหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งการประสานงานถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งโดยเฉพาะกระแสการจัดการแนวใหม่ที่ปรับเปลี่ยนจากระบบราชการขนาดใหญ่แบบหลากหลายวัตถุประสงค์ ไปสู่หน่วยงานย่อยที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะขึ้นเป็นจำนวนมากและต้องอาศัยการประสานงานระหว่างกันเพื่อลดความซ้ำซ้อนและความขัดแย้ง (กิตติ วิจารณ์กาน, 2566)

2. นักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ต้องใช้กลยุทธ์การพลิกบทบาทกระบวนการสร้างนวัตกรรมพัฒนาสังคมจากฐานราก ผลการประเมินความพึงพอใจในระยะปฏิบัติการภาคสนามที่สูงถึง 4.53 ในด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับพฤติกรรมเชิงประจักษ์ที่ผู้เข้าร่วมสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือฝึกอบรม ABM อาทิ แผนที่ชุมชน การฟังเชิงลึก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นกระบวนการ ลดช่องว่างทางอำนาจระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ทำให้แกนนำชุมชนกล้าเปิดเผยปัญหาที่แท้จริง ข้อเสนอโครงการที่เกิดขึ้นจึงเปลี่ยนผ่านจากกระบวนการที่มหาวิทยาลัยคิดให้ ไปสู่การสร้างสรรค์ร่วมกันที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง เป็นไปตามกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาที่นำเสนอถึงแบบจำลองการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้ตัวอย่างจากโครงการทางสังคมของรัฐบาลกลาง 3 โครงการ ได้แก่ การฟื้นฟูเมือง การต่อต้านความยากจน และโครงการเมืองต้นแบบของอเมริกา (Arnstein, S. R., 1969) ดังนั้น นักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยจึงมุ่งเน้นกลไกการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมด้วยเครื่องมือฝึกอบรมเพื่อการรับทราบข้อมูลบริบทที่แท้จริงและต่อยอดสู่การสร้างสรรค์โครงการตอบโจทย์ของพื้นที่

ตลอดจนปรากฏผลการวิจัยด้านบูรณาการความร่วมมือ (ร้อยละ 91.67) แสดงถึงการก้าวข้ามกรอบความรู้เดิมแบบแยกส่วน (Silo) ผู้เข้าร่วมเริ่มมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในตำบลบ้านตู ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของ “นักพัฒนาพื้นที่เชิงรุก (Active Change Agents)” ที่สามารถเชื่อมโยงโจทย์จริงของชุมชนเข้ากับองค์ความรู้หลากหลายมิติเพื่อสร้างแนวทางแก้ไขปัญหายั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายจะต้องมีการขับเคลื่อนเชิงนโยบายในมิติด้านการบริหารการศึกษา ซึ่งผู้บริหารสามารถนำศักยภาพของมหาวิทยาลัยขับเคลื่อนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การบริการวิชาการ ที่เป็นรูปธรรมจากการปฏิบัติการภาคสนามของนักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ รวมถึงกลไกการจัดการความรู้ที่ครอบคลุมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพ

3. การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก จากผลการวิจัยสามารถสะท้อนถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากเศรษฐกิจฐานรากด้วยกลไกนักรับจัดการงานบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ที่สามารถถอดบทเรียนความสำเร็จของการสังเคราะห์ปัญหาโดยใช้เครื่องมือต้นไม้ปัญหา นำไปสู่การออกแบบโครงการที่เชื่อมโยงการจัดการทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่าย 5 ประสานของ Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. ที่ว่าด้วยเรื่องการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และประเด็นนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างชัดเจนจากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ตลอดจนแนวคิดการพัฒนาที่เริ่มเปลี่ยนผ่านจากรูปแบบการเติบโตที่เน้นการลงทุนด้านทุนตั้งแต่เมื่อทศวรรษ 1960 ไปสู่แนวทางที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางและมุ่งตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน โดยพบว่า มีความสอดคล้องในการให้ความสำคัญกับเครือข่ายการพัฒนาและการมีส่วนร่วม โดยกลายเป็นกระแสหลักในแนวคิดการพัฒนาช่วงทศวรรษ 1970 ในกระบวนการดังกล่าว มีการหันมาใช้กลยุทธ์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องหลายประการ โดยหนึ่งในกลยุทธ์ที่สำคัญที่สุดแต่กลับเป็นที่เข้าใจน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน (Popular Participation) (Cohen, J. M. & Uphoff, N. T., 1980)

ปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยและดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของภาครัฐและองค์กรผู้ให้ทุนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา ได้แก่ ผลการศึกษาของ ต่อศักดิ์ โกษาวิง และคณะ กรณีศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการกลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่บ้านวัดโบสถ์ อำเภอบัวโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตเครื่องจักสานดั้งเดิม อาทิ ชะลอม พัด ตะกร้า ลายสองและลายสาม แต่เผชิญความท้าทายในการปรับตัวเข้าสู่ตลาดสมัยใหม่ เมื่อนักวิชาการเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์และปรับปรุงแบบให้ร่วมสมัย โดยยังคงอัตลักษณ์ชุมชนไว้ ส่งผลให้เกิดการเพิ่มมูลค่าและตอบสนองผู้บริโภคใหม่โดยไม่สูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ การศึกษาดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงความคุ้มค่าของการทำงานเชิงพื้นที่ โดยพบว่า ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมมีค่าเท่ากับ 3.02 ซึ่งหมายความว่าการลงทุน 1 บาท สามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคมได้ถึง 3.02 บาท ข้อมูลเชิงประจักษ์นี้เป็นเครื่องยืนยันว่า หากบุคลากรมหาวิทยาลัยได้รับการพัฒนาสมรรถนะผ่านหลักสูตรนักรับจัดการงานบริการวิชาการเชิงพื้นที่ และลงไปปฏิบัติงานในฐานะผู้ร่วมขับเคลื่อนอย่างแท้จริง จะไม่เพียงแต่ช่วยรักษาความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ยังสร้างผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่สามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม (ต่อศักดิ์ โกษาวิง และคณะ, 2569)

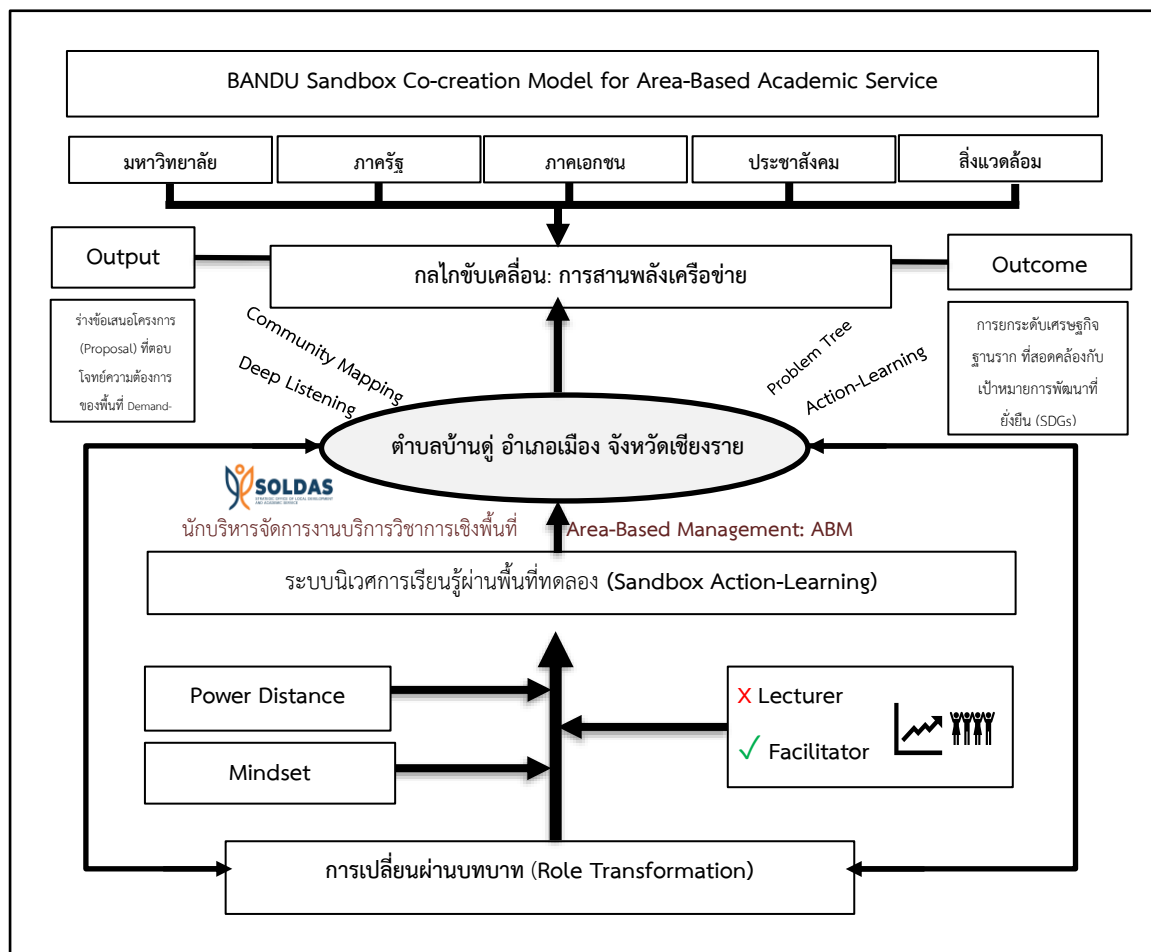

4. ด้านนโยบายและการบริหารการศึกษา โดยพบว่า มีแนวทางการปฏิรูปพันธกิจบริการวิชาการสู่การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ในบริบทของการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ผลลัพธ์สมรรถนะด้านเครื่องมือและการร่วมสร้างสรรค์ (ร้อยละ 86.67) สะท้อนความสำเร็จในการปรับบทบาทมหาวิทยาลัยสู่การเป็น “มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ (Area-based University)” ผู้บริหารสามารถนำผลนี้ไปออกแบบโครงสร้างการบริหารงานบริการวิชาการ ให้เปลี่ยนจากการส่งมอบโครงการแบบครั้งคราว (Transactional Service) ไปสู่การเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ร่วมพัฒนาชุมชน (Strategic Community Partnership) ที่เน้นการแก้ปัญหาเชิงประเด็นจริง รวมถึงต่อยอดจากการพัฒนานักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนถึงสมรรถนะด้านการตระหนักรู้ถึงผลกระทบและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ร้อยละ 93.33 สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรบุคคลแบบองค์รวม ที่มุ่งสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงปรับตัวที่ต้องบูรณาการงานสอน การวิจัย และการบริการสังคมเข้าด้วยกันอย่างไร้รอยต่อการบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Engagement) เปลี่ยนสภาพแวดล้อมการเรียนรู้จากห้องเรียน เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ดังนั้น ผลการวิจัยนี้สามารถอภิปรายถึงการออกแบบข้อเสนอโครงการที่ก้าวข้ามการบริการวิชาการแบบให้เปล่าสู่การสร้างกลไกเครือข่ายความร่วมมือโดยกระบวนการเชิงพื้นที่ เกิดการบูรณาการความรู้ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่การเคารพและรักษาระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น การทำงานแบบบูรณาการนี้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดนวัตกรรมการพัฒนาสังคมที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ แต่ยังเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการต่อยอดพันธกิจดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ 17 ที่มุ่งเน้นการสร้างหุ้นส่วนความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ซึ่งถือเป็นบทพิสูจน์ถึงศักยภาพของมหาวิทยาลัยในการทำหน้าที่เป็นแกนกลางเชื่อมการดำเนินงานทุกภาคส่วน เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์ข้อค้นพบและผลการวิจัยทั้งหมด องค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ (Body of Knowledge) ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถสกัดฝังเชิงระบบที่เรียกว่า “การบริการวิชาการเชิงพื้นที่แบบร่วมสร้างสรรค์ผ่านกลไกพื้นที่ตำบลบ้านคู (BANDU Sandbox Co-creation Model for Area-Based Academic Service)” โดยโมเดลนี้แสดงให้เห็นกระบวนการทำงานที่เป็นพลวัต (Dynamic Process) ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านวิธีคิด ไปจนถึงการสร้างผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมสู่การยกระดับหลักสูตรพัฒนานักบริหารจัดการงานบริการวิชาการเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายอย่างเป็นรูปธรรม ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 รูปภาพแสดงความเชื่อมโยงองค์ความรู้จากกระบวนการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการพัฒนาหลักสูตรและยกระดับสมรรถนะด้านการจัดการเชิงพื้นที่ (ABM) สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรประสบความสำเร็จในการยกระดับสมรรถนะของคณาจารย์และบุคลากร จำนวน 60 ท่าน พบว่า ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่สามารถยกระดับสมรรถนะเชิงพฤติกรรมซึ่งมีกลไกการบริหารจัดการงานบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ที่ช่วยปรับเปลี่ยนกรอบคิด และพลิกบทบาทของกระบวนการที่มีผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในพื้นที่ Sandbox ตำบลบ้านดู่ที่สามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือเพื่อร่วมสร้างนวัตกรรมกับพื้นที่ได้จริง มีตัวชี้วัดการส่งข้อเสนอโครงการด้านการพัฒนาท้องถิ่น งบประมาณ พ.ศ. 2570 เพื่อดำเนินการในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 18 โครงการ โดยจากข้อค้นพบและการอภิปรายผล คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ที่นำเสนอว่าในการพัฒนาระบบสนับสนุนและกลไกพี่เลี้ยง (Mentoring System) มหาวิทยาลัยควรจัดตั้งกลไกพี่เลี้ยงเพื่อติดตามและสนับสนุนผู้ผ่านการอบรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการนำร่างข้อเสนอโครงการ (Proposal) ไปยื่นขอรับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดการผลักดันโครงการสู่การปฏิบัติจริง ตลอดจนการบูรณาการหลักเกณฑ์ภาระงาน (KPI Integration) ผู้บริหารระดับคณะและมหาวิทยาลัยควรพิจารณาปรับปรุงเกณฑ์การนับภาระงานของสายวิชาการ

โดยให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่บริการวิชาการเชิงพื้นที่และการขับเคลื่อนนวัตกรรมชุมชน ให้สามารถเทียบเคียงหรือทดแทนภาระงานสอนและงานวิจัยทั่วไปได้ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานระยะยาวรวมทั้งการต่อยอดชุดความรู้ (Knowledge Management) ควรนำชุดเครื่องมือและบทเรียนจากการทำ Sandbox ในพื้นที่ตำบลบ้านดู่ไปจัดทำเป็นคู่มือแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีสมรรถนะในการเป็นนักนวัตกรรมการพัฒนาสังคมตั้งแต่ยังศึกษาอยู่ ทั้งนี้ ในการวิจัยครั้งต่อไป ได้มีข้อเสนอแนะควรพิจารณา 2 ประเด็น คือ 1) ควรมีการดำเนินการวิจัยด้านประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment) ซึ่งติดตามผลในระยะยาว (Longitudinal Study) 1 - 2 ปี เพื่อประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ตำบลบ้านดู่ หลังจากที่มีข้อเสนอโครงการได้รับการสนับสนุนงบประมาณและนำไปขับเคลื่อนแล้ว และ 2) ในการขยายผลพื้นที่ Sandbox ควรขยายขอบเขตการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการไปยังพื้นที่ที่มีบริบททางนิเวศและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป เช่น พื้นที่บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยอย่างตำบลแม่ยาว หรือพื้นที่ชายแดน เช่น อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ เพื่อเปรียบเทียบพลวัตการทำงานของบุคลากร และพัฒนาเครื่องมือ ABM ให้มีความยืดหยุ่นครอบคลุมความหลากหลายของจังหวัดเชียงรายมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

กระบวนการวิจัยเชิงบูรณาการนี้ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมฝึกอบรมนักบริหารจัดการงานพัฒนาและบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ABM ภายใต้โครงการ เรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมชุมชนเชิงพื้นที่ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม (บริหารจัดการเชิงพื้นที่)” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณบริหารโครงการ ประจำปีงบประมาณ 2569 สำนักยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง การกำหนดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2564. เรียกใช้เมื่อ 1 พฤษภาคม 2569 จาก <https://shorturl.asia/2PHU3>
- กิตติ วิสารกาญจน. (2566). กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหาการไม่ประสานงานกันและไซโลซินโดรม. วารสารรัฐศาสตร์นิเทศ, 9(2), 51-84.
- ต่อศักดิ์ โกษาวิ้ง และคณะ. (2569). การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของผู้ประกอบการ กลุ่มหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่บ้านวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 14(2), 221-234.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. (2565). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570). (พิมพ์ครั้งที่ 1). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2547). พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 23 ก หน้า 1-25 (14 มิถุนายน 2547).

- สำนักยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นและบริการวิชาการ. (2568). ลงพื้นที่ขับเคลื่อนโครงการหลักสูตรพัฒนา
นักบริการวิชาการเชิงพื้นที่ ณ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อร่วมแลกเปลี่ยน. เรียกใช้เมื่อ
12 มิถุนายน 2569 จาก <https://soldas.crru.ac.th/>
- หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่. (2565). ยุทธศาสตร์และทิศทางการจัดสรรทุนวิจัยและ
นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาพื้นที่. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. เรียกใช้เมื่อ
12 มิถุนายน 2569 จาก <https://shorturl.asia/0IDtf>
- อัชรี กุลบุตร และคณะ. (2567). รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนของ
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(4),
137-157.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*,
35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>.
- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through
specificity. *World Development*, 8(3), 213-235. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(80\)90011-X](https://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90011-X).